

Močvirska sklednica (*Emys orbicularis*, Linnaeus, 1758)

Močvirska sklednica je v Sloveniji edina avtohtona želva celinskih voda. Njen življenjski prostor so predvsem stoječe ali počasi tekoče vode z obrežnim rastlinjem. Vidimo jih lahko, ko se sončijo na podrtih drevesih, blatnih otočkih ali na skalah sredi vode.

Sklednica sodi kot vsi v Sloveniji živeči plazilci med najbolj ogrožene vrste. Največjo grožnjo predstavlja izginjanje primernih želvinih bivališč v naravi, kar je predvsem posledica **izsuševanje mokrišč**.

V drugi polovici prejšnjega stoletja se je velikost populacije v Sloveniji močno zmanjšala zaradi obsežnih melioracijskih in regulacijskih posegov v vodotoke. V zadnjem času pa prihaja do uničenja mokrišč zaradi urbanizacije in gradnje cest. Prekomerna uporaba pesticidov in gnojil prizadene živali pri vrhu prehranjevalnih verig neposredno. Njihovo število upada in lahko se zgodi, da bo ob nadaljevanju vzrokov ogroženosti vrsta izumrla. Sklednica je uvrščena na rdeči seznam ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. V Evropi in tudi pri nas je zato zaščiten po določilih *Bernske konvencije*, kjer je vključena na seznam strogo varovanih živalskih in rastlinskih vrst. V Sloveniji pa velja za prizadeto vrsto, katere habitati so uvrščeni v mrežo *Natura 2000*. Poleg tega jo varuje tudi Uredba o Krajinskem parku Ljubljansko barje

Zakaj akvarijskih živali nikoli ne smemo spuščati v naravo!!!

Od daleč lahko sklednico zamenjamo z njenima bližnjima sorodnicama rdečevratko in rumenovratko, katerih domovina so ZDA. Rdečevratka in rdečevratka sta akvarijski želvi, ki pa jih pri nas najdemo tudi v naravi, čeprav tu nista domorodni in predstavljata hudo konkurenco sklednici. Ljudje so živali namreč, ko so preraste akvarijsko posodo ali, ko so se jih naveličali, preprosto spustili v bližnji ribnik.

V naravi izbirajo te tri želve iste življenjske prostore, za katere med seboj konkurirajo. Plaha močvirska sklednica se ob srečanju z drugima dvema vrstama vedno umakne, s čimer troši energijo in dodatno izgublja življenjski prostor.

Sklednica na Ljubljanskem barju

Nekdaj je bila kot pravi Valvasor (1689) močvirska sklednica na Kranjskem zelo pogosta, posebno na Ljubljanskem barju in v Beli krajini. Vendar je znano, da je na začetku 20. stoletja skoraj izumrla. Kasneje, v 60. letih, so na Ljubljansko barje stresli več tovornjakov živih želv, ki so jih pripeljali z južnih delov tedanje Jugoslavije in so bile namenjene za prodajo na zahodnoevropske trge (Tome, 1996). Mnoge so poginile, ostale pa so se pomešale s takrat že zelo maloštevilno avtohtono populacijo. Tudi danes najdemo močvirsko sklednico skoraj po vsej Sloveniji. Največje populacije so v Beli krajini in na Ljubljanskem barju. Najštevilčnejša precej številne so na reki Krki in redkeje zastopane so ob rekah Muri in Dragonji ter v Sečoveljskih solinah.

Kje živi močvirska sklednica?

Vezana je na vodni življenjski prostori, vendar pa so za njeno uspešno razmnoževanje in prezimovanje potrebni tudi primerni kopenski habitati.

V Evropi jo najdemo v močno zaraščenih stoječih in tekočih vodah z muljastim dnom. Najbolj ji ustrezajo stoječe vode kot so mrtvice, barja, jezera, mlake, ribniki in poplavna območja. Pri nas je v tekočih vodah manj zastopana, opazili so jo v rekah, kanalih in potokih.

Večino dneva preživi v iskanju hrane in sončenju in nima stalnih dnevnih skrivališč. V primeru, da voda poleti presahne, se odpravi iskat drugo ali pa se zakoplje v zemljo in miruje (estivira).

Večina sklednic zimo preživi na kopnem zakopane v zemljo, nekatere pa se zarijejo v muljasto dno bajerja ali mlake. Tudi pozimi postanejo aktivne, kadar se temperatura dvigne na 5 do 11°C.

S čim se prehranjuje?

Hrani se predvsem z vodnimi živalmi kot so različni členonožci, polži, ribe, žabe in njihove ličinke. Poseže pa tudi po vodnem rastlinju, predvsem ob pomanjkanju živalske hrane. Rečemo, da je prehrambeni oportunist.

Plenilec pa lahko postane tudi plen. Tako predvsem jajca in mlade želve plenijo lisica (*Vulpes vulpes*), divja svinja (*Sus scrofa*), tudi vidra (*Lutra lutra*) in druge kune ter večje ptice kot sta čaplja ali krokar. Podležejo pa lahko podležejo tudi ščukam in somom. Mogoče je plen tudi pižmovki, za katero poročajo, da pleni gnezda mavrskih in grških kornjač.

Kako se močvirska sklednica razmnožuje?

Sklednice se pariyo aprila. Po 4 do 8 tednih samice poiščejo na kopnem primerno mesto za odlaganje jajc. Izbirajo suha topla mesta s peščeno podlago, kjer izkopljejo kotanjo in vanjo odložijo 3 do 6 mehko lupinastih jajc bele barve, ki na zraku hitro otrdijo. Po 8 do 10 tednih se izležejo mlade želve z oklepom do 2 cm, ki so takoj samostojne.

Od kod njeno ime?

Znanstveno ime je izpeljano iz grške besede emys, ki je izraz za želvo in latinske orbicularis, kar označuje krog ali nekaj podobnega plošči (nanaša se predvsem na oklep mladih želv). V slovenskem jeziku ime sklednica verjetno izhaja iz besede skledica. Oklep je namreč videti kot povezljena plitva posoda. Ponekod zasledimo tudi imeni evropska močvirska sklednica in evropska ponga (Cafuta, 2002)

Simbolni pomen želve

Želva ima močan simboličen pomen skoraj pri vseh starih ljudstvih. Menili so, da v svojem oklepu skrivnostno hrani misel umerjenega in dolgega življenja. Želva je tiha, mirna (pa ne vse, nekatere so prav popadljive, npr. ameriške hlastavke) in se vedno brez glasu umakne v svoj oklep, zato je tudi simbol pazljivosti in zaščite. Pomeni tesno povezanost z domom, saj jo ta vedno spremlja. Z umikom v oklep pa simbolizira duhovno stanje ali koncentracijo. Simbolizira vztrajnost in modre odločitve.

V indijski mitologiji je želva simbol obstojnosti in obnavljanja človeka. Njena navzočnost pomeni dobro. Pomeni, podobno kot kača, nagonsko in nezavedno. Je gibljiva točka evolucije in temelj poduhovljenja materije.

V antičnem Sredozemlju so verjeli, da pod površino zemlje živi velikanska želva, ki se vsake toliko časa premakne in s tem povzroča potrese. Podobna je tudi hindujska predstava o Zemlji, ki verjame, da Zemljo nosijo sloni, ki s premikanjem povzročajo potrese. Sloni stojijo na želvi, ki je utelešenje boga življenja, želva leži na kobri, simbolu vode.

Skrb za ohranjanje

Majhne populacije so veliko bolj občutljive na spremembe v okolju, zato težimo k ohranjanju vodnih teles z gosto vegetacijo. Doseči je treba prepoved poseganja v mokrišča, kjer živi sklednica brez predhodnega soglasja strokovnjakov. Nujna je tudi omejitev uporabe pesticidov in pretiranega gnojenja. Potrebno je stalno izobraževanje in ozaveščanje šolajoče mladine, ribičev, lovcev, kmetov, rekreativcev in širše javnosti glede pomena ohranjanja mokrišč za ohranjanje ravnotežja v naravi.

Izogibati se moramo kakršnegakoli vznemirjanja živali v naravi, kar narekuje tudi Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Ur.l. RS, št. 46/2004, 109/2004)

Kadar opazite sklednico?

Živali se da lepo opazovati z daljnogledom z bregov ribnikov ali močvirij. Želve vam bodo hvaležne, če boste na taki razdalji tudi ostali. Vsako novo najdbo lahko sporočite **Societas herpetologica slovenica – društvu za preučevanje dvoživk in plazilcev**. Podatek opremite z datumom in točnim opisom kraja najdbe ter imenom najditelja in pošljite na sedež društva. K poznavanju vrste in njenemu varovanju pripomoremo tudi z iskanjem novih krajev, kjer živi močvirska sklednica.

Viri

- Beltram, G., 2005. Izzivi za ohranjanje mokrišč, Ur. Beltram, G., 2005, str.10.
- Tome, S., 2003. Strokovne osnove za vzpostavljanje omrežja Natura 2000: Močvirska sklednica *Emys orbicularis* (Linnaeus, 1758) (Končno poročilo). Naročnik: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, ARSO, Ljubljana. 11 str., digitalne priloge.
- Gunther, R., ur., 1996. Die Amphibien und Reptilien Deutschlands, Fischer, 518-534
- Furlan, I., 1998. Žival meseca septembra. Evropska močvirska slednica. Proteus I. 60/ št.1: 38-40
- Skoberne, P. & Wraber, T., leto. Rdeči seznam in varovanje slovenske flore. Proteus I.49/ št.8: 330-338
- Jerič, R. & Z. Golob. 1988. Želve v našem domu. ČGP Kmečki glas, Ljubljana. 10-12
- Lah, A., 1995. Leksikon okolje in človek, Kmečki glas, str.359
- Cafuta, V., 2002. Predstavitev živali z naslovnice. Močvirska sklednica *Emys orbicularis* (Linnaeus, 1758). Temporaria 6/1: 3-10.
- Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam (Ur.l. RS, št. 82/2002)
- Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Ur.l. RS, št. 46/2004, 109/2004) (30.4.2004): 5963-6016.
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (Ur.l. RS, št. 49/2004, 110/2004) (30.4.2004): 6409-6477.

Pripravnica Barbara Skaberne (vir: Umanotera)